

PREDUZETNIČKI POTENCIJALI STUDENATA TURIZMA I UGOSTITELJSTVA

Ana Jovičić Vuković*

Visoka poslovna škola strukovnih studija, Novi Sad, Republika Srbija

Nataša Papić-Blagojević

Visoka poslovna škola strukovnih studija, Novi Sad, Republika Srbija

Sažetak: U radu će biti istražena percepcija studenata o konceptu preduzetništva, njihovoj spremnosti da postanu preduzetnici i faktorima koji na to mogu da utiču. Cilj istraživanja je analiza i identifikacija preduzetničkog potencijala studenata turističkog i ugostiteljskog usmerenja na uzorku od 104 studenta visokih strukovnih škola. Na osnovu dobijenih rezultata steći će se uvid kako studenti percipiraju sopstvene kapacitete za otpočinjanje biznisa, nivo eksterne podrške, kao i moguća ograničenja za pokretanje preduzetničkog poduhvata. Rezultati istraživanja ukazuju na ključne probleme i poteškoće za mlade preduzetnike. Nedovoljno znanja potrebnih za otpočinjanje sopstvenog poslovnog poduhvata, nedovoljna informisanost o postojećim programima podrške preduzetnicima, osrednji nivo podrške koju mladi dobijaju u visokim školama osnovni su problem sa kojima se mladi preduzetnici susreću tokom i nakon završetka školovanja. Na osnovu utvrđenih poteškoća, potrebno je da se obezbedi unapređenje u pogledu institucionalne podrške razvoju preduzetništva, unapređenje obrazovnog sistema, odnosno razvijanje preduzetničkog potencijala na svim nivoima i u svim oblicima obrazovanja. Takođe, viši nivo podrške od strane obrazovnih institucija, ali i obezbeđivanje bolje informisanosti o mogućnostima na tržištu i programima finansijskih i drugih poslovnih oblika podrške od ključnih su faktora za razvoj preduzetničkih potencijala mladih.

Ključne reči: preduzetništvo, preduzetnički potencijal, preduzetničko obrazovanje, studenti, visoko obrazovanje, turizam, hotelijerstvo

ENTREPRENEURIAL POTENTIALS OF STUDENTS OF TOURISM AND HOSPITALITY

Abstract: The paper will explore the perception of students about the concept of entrepreneurship, their willingness to become entrepreneurs and factors that can

---

*dr.ana.jovicic@gmail.com

influence on that. The aim of the research is to analyse and identify the entrepreneurial potential of students of tourism and hospitality study programmes on a sample of 104 students of applied studies. On the basis of the obtained results, it will be concluded how students perceive their own business start-up capacities, the level of external support, and possible restrictions on the launch of entrepreneurial ventures. The results of the research indicate the key problems and difficulties for young entrepreneurs. Insufficient knowledge needed to start their own business venture, insufficient information on existing entrepreneurship support programs, middle level of support that young people receive in higher education are the basic problems that young entrepreneurs face during and after their education. Based on the identified difficulties, it is necessary to provide improvements in terms of institutional support to the development of entrepreneurship, the improvement of the education system, or the development of entrepreneurial potential at all levels and in all forms of education. Also, a higher level of support by educational institutions, but also providing better information on market opportunities and programs of financial and other forms of support are key factors for the development of entrepreneurial potentials of young people.

Key words: *entrepreneurship, entrepreneurial potential, entrepreneurial education, students, higher education, tourism, hospitality*

JEL classification: *L26, Z32, A22*

1. UVOD

Razvoj preduzetničkih potencijala mladih, podrška u izgradnji preduzetničke kulture i stvaranje ambijenta koji podstiče inovacije, ključni su faktori uspešnog i kontinuiranog ekonomskog razvoja zemlje. Preduzetništvo može biti osnov društvenog i ekonomskog blagostanja svakog pojedinca, a kroz generisanje novih radnih mesta obezbeđuje i širi društveni i kulturni napredak.

Ukoliko se u obzir uzme stav da se preduzetnici ne rađaju, već vremenom stvaraju i razvijaju (Drucker, 2014), u tom slučaju obrazovni sistem jedne zemlje ima značajnu ulogu u razvoju preduzetničkih potencijala. Potrebno je da se obezbedi da se u sistemu obrazovanja pitanje preduzetništva adekvatno razmatra i vrednuje, kao i da učenici i studenti tokom obrazovanja stiču različite kompetencije koje mogu biti primenjene u poslovnom i privatnom životu, odnosno koje dugoročno mogu doprineti ostvarenju individualne, društvene i ekonomske koristi. Zbog toga je od izuzetnog značaja razvoj preduzetničkog potencijala na svim nivoima obrazovanja (od predškolskog do nivoa doktorskih studija), kao i u svim oblicima obrazovanja (formalnom, neformalnom i informalnom), jer se samo usvajanjem i razvijanjem preduzetničkih kompetencija može očekivati veća spremnost stanovništva za otpočinjanje

sopstvenog biznisa, te samim tim i smanjenje nezaposlenosti, kao i ekonomski i privredni napredak zemlje.

U fokusu rada su studenti, koji kao populacija predstavljaju važnu bazu budućih preduzetnika. Dosadašnja istraživanja o preduzetničkom potencijalu i aktivnostima na populaciji studenata u Republici Srbiji vršena su na uzorku studenata univerziteta i visokih škola, različitih usmerenja (Jovin, Papić-Blagojević, Jošanov-Vrgović i Jovičić Vuković, 2018; Jošanov-Vrgović, 2017, Subotić, 2017; LIBEK, 2015; Ljamić-Ivanović, 2015; Đorđević, Čočkalo, Bogetić i Ivin, 2012). Prema saznanjima autora rada, do sada u Republici Srbiji nije bilo istraživanja koja su se bavila studentima turizma i ugostiteljstva kao posebnom populacijom.

Turizam i ugostiteljstvo predstavljaju važan sektor privrede koji se odlikuje skupom organizacija koje su različite po delatnosti (saobraćaj, turističke agencije, hoteli, restorani, sport, zabava, kultura itd.) i veličini (mikro, male, srednje i velike), a koje zajedno kreiraju turistički proizvod. Takođe, turizam predstavlja industriju koja se neprestano menja, a čiji su proizvodi i usluge oblikovani u skladu sa promenljivim zahtevima, željama i potrebama korisnika. Organizacije u turizmu i hotelijerstvu neprestrano tragaju za novim i poboljšanim proizvodima, zbog čega se inovativnost i preduzetništvo javljaju kao kritični faktori konkurentnosti (Hjalager, 1997). U tom smislu, u fokusu rada jeste analiza i identifikacija preduzetničkog potencijala studenata turističkog i ugostiteljskog usmerenja, kao populacije koja bi u narednom periodu trebalo da bude baza preduzetnika u ovoj oblasti, odnosno osnovna pokretačka snaga inovacija i konkurentnosti turističkog i hotelskog sektora.

Osnovni cilj rada operacionalizovan je kroz istraživačka pitanja kojima će biti ispitana percepcija studenata o:

1. postojećem i potrebnom nivou znanja i kompetencija za pokretanje sopstvenog biznisa,
2. kvalitetu atmosfere na visokoškolskoj instituciji, a koja je potrebna za širenje preduzetničkih ideja i preduzetničkog ponašanja studenata,
3. informisanosti studenata sa različitim programima poslovne i finansijske podrške preduzetništvu,
4. ličnim karakteristikama ispitanika koje mogu uticati na realizaciju preduzetničkog poduhvata.

Na osnovu sprovedenog istraživanja i analize dobijenih rezultata steći će se uvid kako studenti percipiraju pojedine faktore koji mogu delovati na povećanje preduzetničkog potencijala, odnosno njihove spremnosti za otpočinjanje sopstvenog biznisa. Takođe, na osnovu rezultata biće date preporuke unapređenja preduzetništva među studentskom populacijom.

2. PREGLED LITERATURE

2.1. POJAM I FAKTORI PREDUZETNIŠTVA

Preduzetništvo je moguće definisati na različite načine. Evropska komisija pojmovno određuje preduzetništvo kao sposobnost pojedinca da pretvara ideje u dela. Podrazumeva kreativnost, inovacije i rizik, kao i sposobnost za planiranje i vođenje projekata da bi se postigli određeni ciljevi. Preduzetništvo se provlači kroz svakodnevni život porodica, kod zaposlenih podstiče svest o kontekstu njihovog posla i razvija sposobnost iskorišćavanja prilika. Preduzetništvo je temelj i za sticanje određenih veština i znanja potrebnih preduzetnicima koji započinju društvenu ili trgovačku delatnost.

Da bi se pokrenuo preduzetnički poduhvat potrebno je da budu zadovoljena dva osnovna uslova – prvi, da postoji povoljna prilika na tržištu, i drugi, da postoji želja i sklonost pojedinca za otpočinjanje sopstvenog biznisa. Težnja pojedinca ka otpočinjanju sopstvenog posla jeste preduzetnička spremnost ili preduzetnička namera (De Clercq, Honig i Martin, 2013), koja se odnosi na nameru pokretanja preduzeća ili biznisa u budućnosti (Ljamić-Ivanović, 2015).

Na preduzetničke namere deluju eksterni, interni i psihološki faktori. Eksterni faktori podrazumevaju nedostatak finansija koji je najčešći na samom početku, jer je finansiranje iz sopstvene akumulacije još uvek nedovoljno, kao i problem nedovoljnog tržišta, odnosno mogućnosti da se novi proizvodi i usluge nametnu tržištu i prevaziđu pritisci konkurencije. S druge strane, postoji uticaj internih faktora, kao što su nedostatak poslovnih informacija koje su osnova planiranja, odnosno donošenja odluka i sprovođenja akcija, kao i rešavanje problema koji nastaju kao rezultat poslovanja. Često prisutan ometajući interni faktor jeste nedostatak kvalifikacija, odnosno adekvatnih kompetencija i obrazovanja za započinjanje sopstvenog biznisa, koji posebno do izražaja dolazi u kasnijem funkcionisanju preduzetničkog poduhvata.

Imati ideju predstavlja glavnu pokretačku snagu preduzetničkog projekta, međutim, čak ni odlična ideja sama po sebi ne podrazumeva uspeh. Nedovoljno poznavanje drugih faktora, poslovnog okruženja, mogućnost sagledavanja šire slike i drugih aspekata u velikoj meri mogu imati negativan uticaj na preduzetnički poduhvat.

Među važnim faktorima za uspeh preduzetničkog poduhvata jesu i karakteristike ličnosti preduzetnika. Kao glavne psihološke karakteristike preduzetnika izdvajaju se: sklonost ka riziku, samopouzdanje i želja za dokazivanjem (Dinis, do Paco, Ferreira, Raposo i Gouveia Rodrigues, 2013). Prema Radovanović (2004), analiza različitih klasifikacija osobina ličnosti

izdvaja reprezentativne osobine, a to su: uspešnost u rešavanju problema, spremnost na rizike, društvena komunikativnost, realnost u procenjivanju, orijentisanost ka budućnosti, procena trenutnog stanja, radna posvećenost, sklonost ka saradnji i otpornost na stres.

U pogledu ometajućih psiholoških faktora, kod preduzetnika je često izraženo sopstveno preceñivanje. Naime, preduzetnici, ohrabreni svojom (ne)realnom idejom, zaboravljaju sopstvene nedostatke koji kasnije mogu negativno uticati na razvoj poduhvata. Takođe, poslovne tenzije narušavaju harmoniju porodičnog života i izazivaju nezadovoljstvo, a posledično mogu imati efekte i na posao. Od značaja su voljni i motivacioni faktori koji zavise od podrške koju preduzetnik dobija od porodice, društva i okruženja kao potvrdu i valorizaciju originalnosti i kreativnosti.

Pored adekvatnih osobina ličnosti, profil uspešnog preduzetnika i preduzetnički potencijal zavise od preduzetničkog znanja, koje je potrebno razvijati i unapređivati kroz preduzetničko obrazovanje.

2.2. PREDUZETNIČKO OBRAZOVANJE

Preduzetničko obrazovanje je oblik obrazovanja koji se dešava u detinjstvu i adolescenciji, a ima efekte i u kasnijim godinama života. Možemo ga podeliti na (Dehghanpour Farashah, 2013):

1. učenje sa ciljem da se razume preduzetništvo kao akademska disciplina,
2. učenje sa ciljem da se deluje na preduzetnički način (interno preduzetništvo) i
3. učenje sa ciljem da bi se postao preduzetnik.

Preduzetničko obrazovanje u Evropskoj uniji prepoznato je još u Lisabonskoj strategiji 2000. godine, što je rezultiralo razvojem brojnih strategija kako bi se intenzivirao rad na ovoj temi. U 2001. godini usvojen je „Izveštaj o konkretnim budućim ciljevima obrazovanja“ (engl. *The Concrete Future Objectives of Education Systems*), gde se ističe da je uloga obrazovanja da afirmiše preduzetničke veštine i preduzetnički duh (Evropska komisija, 2001). O značaju obrazovanja za preduzetništvo govori i „Zelena knjiga Evropske komisije za preduzetništvo u EU“ (2003) (engl. *Green Paper on Entrepreneurship in Europe*), usvojena i za regione u pretpristupnoj fazi, koja definiše da „obrazovanje i obuka treba da doprinesu podsticanju preduzetništva kroz negovanje pravog duha, svesti o karijernim mogućnostima preduzetnika i veština“. Nakon toga su doneti dokumenti koji su se dalje bavili afirmacijom preduzetničkog obrazovanja, a među poslednjima 2012. godine doneta je „Strategija Evropa 2020“ (engl. *Europe 2020 – Europe’s growth strategy*), koja navodi da je preduslov obezbeđivanja kvalitetnih uslova mladim

preduzetnicima, obezbeđivanje primarnih uslova i prava, koji podrazumevaju pristojne uslove života i rada i pravo na kvalitetno obrazovanje i obuku. Takođe, 2013. godine „Akcionim planom Preduzetništvo 2020“ (engl. *Entrepreneurship 2020 Action Plan*), predviđena je integracija preduzetničkih kompetencija u programe svih nivoa obrazovanja u svim zemljama članicama EU.

Preduzetničko obrazovanje prvenstveno je zadatak obrazovnih institucija na svim nivoima obrazovanja (od predškolskog do nivoa doktorskih studija, kao što je to predviđeno danskim modelom iz 2010. godine), gde posebno važnu ulogu u razvijanju preduzetničkih potencijala ima ustanova visokog obrazovanja koju pojedinac pohađa, a koja često predstavlja poslednju fazu formalnog obrazovanja pre odlaska na tržište rada. Navedeno ukazuje da okruženje koje nude visokoškolske institucije može imati uticaj na dalje poslovno ponašanje studenata, odnosno da može doprineti povećanju preduzetničkog potencijala studenata (Fayolle, 2005). Prema Subotiću (2017), Franke i Lütthje (2004) u svom radu zaključuju da studenti čije univerzitetsko okruženje nije dovoljno stimulatívno u pogledu preduzetništva poseduju manje razvijen preduzetnički potencijal, za razliku od studenata koji pohađaju univerzitete koji neguju i podržavaju preduzetništvo.

Uloga obrazovnih institucija u razvoju preduzetničkih potencijala je posebno značajna i treba da bude usmerena na (Subotić, 2017):

- promovisanje preduzetništva i razvoj sopstvenog biznisa;
- podršku u izgradnji preduzetničke kulture društva;
- stvaranje okruženja koje podstiče promene i inovacije;
- motivaciju za prve pokušaje bavljenja biznisom, kroz različite oblike treninga;
- stvaranje uslova za eksperimente u bavljenju biznisom;
- razvijanje novih tehnologija, u okviru svojih mogućnosti;
- obezbeđivanje konsultacija sa stručnjacima relevantnim za preduzetništvo.

Preduzetničkim obrazovanjem stiču se i razvijaju preduzetničke kompetencije i znanja koja su ne samo ključna za samozapošljavanje, već i relevantna za zaposlenje u preduzeću bilo koje veličine.

Preduzetničke kompetencije mogu se označiti kao:

1. generičke – jer su razvojnog karaktera,
2. opšte – jer su široko primenljive,
3. transverzalne – jer predstavljaju sposobnosti koje se mogu primeniti u novim okolnostima i situacijama, i

4. međupredmetne (u kontekstu obrazovanja i škole) – jer se razvijaju u okviru i integraciji svih predmeta tokom školovanja, što ih čini zajedničkim za sve nastavne planove i programe.

Mladi koji izađu iz obrazovnog ciklusa sa više preduzetničkih veština i razvijenijom svešću, neće biti samo svesniji mogućnosti i skloniji samozapošljavanju ili radu u sektoru malih i srednjih preduzeća, nego će i ako ne odaberu tu mogućnost, biti efikasniji radnici i doprinosiće boljim performansama preduzeća svih veličina. Stoga je vrlo značajno pitanje izučavanja preduzetništva kroz obrazovanje, ali i pitanje afiniteta studenata ka preduzetništvu i samostalnom započinjanju biznisa (Todorović, Tekić, Pečijlija, 2012). Obrazovanje utiče na želju pojedinca da nastavi karijeru u skladu sa svojim iskustvima učenja i utiče na percipiranu želju za pokretanjem biznisa (Peterman i Kenedy, 2003).

Zhang, Wang i Owen (2013) smatraju da je veza između obrazovanja i preduzetništva pozitivna. Međutim, neka istraživanja (Nabi, Holden i Walmsley, 2010) pokazala su da će visokoobrazovani pojedinci imati manje sklonosti prema preduzetništvu. Naime, smatra se da što je pojedinac obrazovaniji i više specijalizovan za određenu profesiju, to postaje privlačniji drugim preduzećima i kompanijama.

Sve navedeno ukazuje da preduzetničko obrazovanje jeste osnova preduzetničkog potencijala, a brojna istraživanja pokazala su vezu između preduzetničkog obrazovanja i preduzetničkog potencijala (Pittaway i Cope, 2007; Von Graevenitz, Harhoff i Weber, 2010; Dehghanpour Farashah, 2013; Solesvik, 2013; Bae, Qian, Miao i Fiet, 2014; Lindh i Thorgren, 2016; Karimi, Biemans, Lans, Chizari i Mulder 2016).

2.3. PREDUZETNIŠTVO I PREDUZETNIČKO OBRAZOVANJE U REPUBLICI SRBIJI

U Republici Srbiji, Zakonom o privrednim društvima („Službeni glasnik RS”, br. 36/2011, 99/2011, 83/2014 - dr. zakon, 5/2015 i 44/2018) preduzetnik je definisan kao „poslovno sposobno fizičko lice koje obavlja delatnost u cilju ostvarivanja prihoda i koje je kao takvo registrovano u skladu sa zakonom o registraciji”.

Preduzetništvo je u Republici Srbiji identifikovano kao jedan od prioritarnih ciljeva ekonomske politike. U skladu sa tim, 2016. godina proglašena je „Godinom preduzetništva”, a ovaj program je zatim prerastao u program „Decenija preduzetništva”, u okviru kojeg su primenjene različite mere i aktivnosti i doneta dokumenta i strategije usmerene na afirmaciju i razvoj preduzetništva. Takođe, tokom januara 2016. godine, Republika Srbija se

uključila u program Evropske unije za konkurentnost i mala i srednja preduzeća (*COSME*). Ključni strateški dokument koji je donet sa ciljem razvoja politike preduzetništva u Republici Srbiji jeste „Strategija za podršku razvoja malih i srednjih preduzeća, preduzetništva i konkurentnosti za period od 2015. do 2020. godine“ („Službeni glasnik RS”, broj 35/2015), usvojena 2015. godine. U okviru Strategije definisani su okvir, ciljevi, prioriteti, kao i mere za unapređenje razvoja mikro, malih i srednjih preduzeća i preduzetništva, prikazani kroz šest stubova:

1. Unapređenje poslovnog okruženja;
2. Unapređenje pristupa izvorima finansiranja;
3. Kontinuirani razvoj ljudskih resursa;
4. Jačanje održivosti i konkurentnosti MSP;
5. Unapređenje pristupa novim tržištima i
6. Razvoj i promocija preduzetničkog duha i podsticanje preduzetništva žena, mladih i socijalnog preduzetništva.

Ipak, i pored svega nabrojanog, istraživanja su pokazala da se ni postojeći, ni potencijalni preduzetnici u Srbiji ne osećaju da su u potpunosti „prepoznati” i „detektovani” od strane države (Bobić, 2017).

Kao glavni problem ističu se nepostojanje podataka o preduzetnicima koji posluju u Srbiji, o potencijalnim preduzetnicima, zatim isključivanje Srbije iz studije Globalnog praćenja preduzetništva (*GEM*), koja za cilj ima analizu stepena preduzetničke aktivnosti u svakoj od zemalja učesnica studija. Takođe, još jedan od osnovnih problema jeste i neadekvatna prepoznatost preduzetnika u zakonskom okviru, gde, u formalnom smislu, biti preduzetnik uključuje dve zakonske forme prisutne u Srbiji: „preduzetnik” (isključivi vlasnik) kao zakonska forma ili društvo sa ograničenom odgovornošću (Bobić, 2017).

Rezultati studije Globalnog praćenja preduzetništva (*GEM*) za 2015. godinu pokazali su da u korenu izazova sa kojima se suočavaju mladi u preduzetništvu u Srbiji leže dva ključna problema: nedostatak kapitala i nedostatak iskustva. U okviru publikacije „Preduzetništvo mladih u Srbiji – mapiranje prepreka za preduzetništvo“ (2017), a koje je prepoznala i Vlada Republike Srbije, uočene su tri ključne prepreke za otpočinjanje sopstvenog biznisa sa kojima se suočavaju mladi u Srbiji:

1. pristup finansijama i kapitalu za otpočinjanje biznisa,
2. komplikovan i nepredvidiv fiskalni i parafiskalni sistem,
3. informisanje i praktične veštine.

Iako izveštaji Evropske komisije o napretku Republike Srbije ukazuju na pozitivne promene u pogledu programa podrške finansiranju sektora malih i srednjih preduzeća, Ožegović i Pavlović (2012) ukazuju da u Srbiji još uvek

nedostaju povoljni izvori finansiranja, da postoji otežana naplata potraživanja, nedovoljna usklađenost poslovanja sa standardima kvaliteta, nedostatak radnika odgovarajućih stručnih kvalifikacija, kao i nezadovoljstvo poreskim propisima i procedurama kod izdavanja građevinskih dozvola.

U budućem periodu preporuke ukazuju na potrebu za ulaganjem napora za poboljšanje poslovnog okruženja koje trenutno opterećuje česta promena propisa i neadekvatna kontrola poslovanja; bolji pristup finansijama, unapređenje kadrovskih potencijala, unapređenje konkurentnosti, izvoza i razvoja ženskog i omladinskog preduzetništva i dr.

Strategije koje nastoje da rešavaju pitanje pristupa finansijama i pristupa znanju u pogledu preduzetništva mladih (navedene „Strategija za podršku razvoja MSP, preduzetništva i konkurentnosti za period od 2015. do 2020. godine“ i „Nacionalna strategija za mlade za period od 2015. do 2025. godine“), i rešenja koja one nude često su samo delimična i nisu primenjiva u čitavoj Srbiji. Takođe, postoji niz projekata usmerenih na podršku preduzetništvu mladih putem različitih fondova i obrazovnih programa, ali oni nisu valjano koordinisani.

Okvire preduzetničkom obrazovanju u Republici Srbiji daju Zakon o osnovnom obrazovanju i vaspitanju, Zakon o srednjem obrazovanju i vaspitanju, Zakon o obrazovanju odraslih, „Strategija razvoja stručnog obrazovanja u Republici Srbiji“, „Nacionalna strategija za mlade za period 2015–2025“, „Strategija razvoja obrazovanja u Srbiji do 2020. godine“ i njen Akcioni plan iz 2015. godine koji predviđa “razvoj programa preduzetničkog obrazovanja u srednjem stručnom obrazovanju na osnovu standarda kvalifikacija i jačanje preduzetničke komponente visokog obrazovanja pomoću donošenja dopunjenih i izmenjenih standarda za akreditaciju, osnivanje Fonda za podsticanje visokotehnološkog preduzetništva i razvoj modela uključivanja preduzetničke komponente u visoko obrazovanje”. Pored toga, potpisani su i Memorandum o razumevanju u vezi sa izradom i implementacijom politike celoživotnog preduzetničkog učenja, kao i Protokol o saradnji partnera na razvoju celoživotnog preduzetničkog učenja, a početkom 2015. godine doneta je i već pomenuta „Strategija za podršku razvoja malih i srednjih preduzeća, preduzetništva i konkurentnosti za period od 2015. do 2020“ sa Akcionim planom.

Prema Franceško, Njegomir i Živković (2018), preduzetnička orijentacija u visokom obrazovanju može se operacionalizovati na nekoliko nivoa: preduzetničkim obrazovanjem, razvojem preduzetničke orijentacije studenata, podsticanjem preduzetničke orijentacije nastavnika i preduzetničkom orijentacijom visokoškolske ustanove.

Uloga visokoškolskih institucija jeste da kod studenata prethodno stečena preduzetnička znanja i veštine prošire i prodube, ali i da ih stave u funkciju. To je moguće ostvariti promovisanjem preduzetničke kulture, inovativnosti i kreativnosti studenata i nastavnog osoblja, kao i kroz stvaranje uslova za saradnju sa privredom, odnosno obezbeđivanje spajanja teorije i prakse, gde bi se posebno podsticala komercijalizacija ideja. Osnivanje poslovnih inkubatora pri visokoškolskim institucijama, motivisanje nastavnog osoblja i studenata na saradnju, zajedničke inovativne projekte i preduzetničke poduhvate, zajedničko apliciranje za različite programe podrške preduzetništvu i druge aktivnosti takođe mogu biti katalizatori razvoja preduzetničkih potencijala kod studenata.

3. METODOLOGIJA

Istraživanje o preduzetničkim potencijalima sprovedeno je na uzorku od 104 studenta tri visoke strukovne škole, turističkog i ugostiteljskog usmerenja.

Tabela 1

Sociodemografske karakteristike ispitanika

<i>Varijabla</i>	<i>Kategorija</i>	<i>Broj ispitanika</i>	<i>Procenat ispitanika (%)</i>
<i>Pol</i>	<i>Muški</i>	58	56,3
	<i>Ženski</i>	45	43,7
<i>Mesto stanovanja</i>	<i>Grad</i>	64	62,1
	<i>Selo</i>	39	37,9
<i>Godina studija</i>	<i>I</i>	45	43,3
	<i>II</i>	49	47,1
	<i>III</i>	8	7,7
<i>Visokoškolska institucija</i>	<i>VPŠNS</i>	49	48,1
	<i>MPK</i>	31	29,8
	<i>VPŠŠA</i>	24	23,1

Napomena. Proračun autora.

Instrument istraživanja činila je anketa, preuzeta od autora Liñán, Rodríguez-Cohard i Rueda-Cantuche (2011), koja je zatim prilagođena potrebama istraživanja. Detaljan proces kreiranja i validacije upitnika *Entrepreneurial Intention Questionnaire* (EIQ) objašnjen je u radu Liñán i Chen (2009) i validiran u istraživanjima Kolvereid (1996), Krueger, Reilly i Carsrud (2000) i Veciana, Aponte i Urbano (2005).

Prikupljeni podaci pripremljeni su i analizirani pomoću statističkog softvera IBM SPSS 20.0. Metode statističke obrade podataka korišćene u radu su deskriptivna statistika i frekventna analiza.

Sociodemografske karakteristike ispitanika prikazane su u Tabeli 1. Najveći broj ispitanika pohađa Visoku poslovnu školu strukovnih studija iz Novog Sada (*VPŠNS*), smer Turizam i hotelijerstvo (48,1%), zatim slede ispitanici iz Visoke škole strukovnih studija iz Sremskih Karlovaca (*MPK*), smer Ugostiteljstvo (29,8%) i ispitanici iz Visoke poljoprivredne škole strukovnih studija Šabac (*VPŠŠA*), smer Turizam (22,1%). U proseku, ispitanici su imali 20 godina ($M=20,1$), od čega je najmlađi ispitanik imao 17, a najstariji 27 godina.

4. REZULTATI ISTRAŽIVANJA I DISKUSIJA

Prvi deo istraživanja imao je za cilj da utvrdi percepcije studenata o postojećem i potrebnom nivou znanja i kompetencija za pokretanje sopstvenog biznisa.

Prvo pitanje na koje su ispitanici odgovorili bilo je da li su pohađali neki kurs, predmet ili usmerenje koji bi se mogao smatrati za oblik preduzetničkog obrazovanja.

Tabela 2

Dosadašnje preduzetničko obrazovanje ispitanika

Kategorija	Frekvencija	Procenat
<i>Ne</i>	73	70,2
<i>Da, u okviru nastave</i>	25	24,0
<i>Da, van nastave</i>	5	4,8
<i>Nedostajući</i>	1	1,0
<i>Ukupno</i>	104	100,0

Napomena. Proračun autora.

Na osnovu podataka prikazanih u Tabeli 2, može se zaključiti da čak 70,2% ispitanih studenata nije pohađalo kurs niti slušalo predmet ili upisalo usmerenje koje bi im moglo pružiti neki vid preduzetničkog obrazovanja. U okviru nastave je neki vid preduzetničkog obrazovanja dobilo 24,0% studenata, dok je njih 4,8% dobilo preduzetničko obrazovanje van nastave.

U slučaju studenata turizma i ugostiteljstva na primeru tri visoke škole, primećujemo da je nešto manje od četvrtine studenata imalo priliku da svoje preduzetničke kompetencije razvija kroz formalno obrazovanje, odnosno najveći broj ispitanika nema nikakva preduzetnička znanja, bez obzira da li su ih stekli kroz formalno ili neformalno obrazovanje.

Drugo pitanje je imalo za cilj da utvrdi u kojoj meri je dosadašnje obrazovanje pripremlilo i osamostalilo studente za samostalne preduzetničke poduhvate.

Istraživanje je pokazalo da najveći broj studenata smatra da ih je dosadašnje obrazovanje osrednje pripremlilo za samostalne preduzetničke poduhvate. Veći

je broj studenata koji smatraju da je priprema za preduzetnički poduhvat bila mala (21,2%) ili da je uopšte nije bilo (9,6%), od studenata koji smatraju da im je priprema dosta pomogla (12,5%), odnosno u velikoj meri (2,9%) (Tabela 3).

Republika Srbija je još 2002. godine kroz različite projekte, uglavnom podržane od strane inostranih organizacija, počela uvođenje preduzetništva kao predmeta u nastavne planove i programe, ali bez značajnog sistemskog rešenja. Poslednjih godina država je učinila značajne korake na ovom planu, te je na različite načine integrisala preduzetništvo i obrazovanje u strateški i zakonodavni okvir različitih sektora.

Tabela 3

Korisnost dosadašnjeg obrazovanja u kontekstu preduzetništva

Kategorija	Frekvencija	Procenat
<i>Nimalo</i>	10	9,6
<i>Malo</i>	22	21,2
<i>Srednje</i>	54	51,9
<i>Dovoljno</i>	13	12,5
<i>U velikoj meri</i>	2	1,9
<i>Nedostajući</i>	3	2,9
<i>Ukupno</i>	104	100

Napomena. Proračun autora.

Od 2018. godine, Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja započelo je promotivnu kampanju koja će kroz održavanje konferencija, tribina, okruglih stolova i drugih mehanizama težiti da promovise aktivnosti koje će doprineti razvoju preduzetničkih kompetencija.

Navedeni naponi u narednom periodu trebali bi da rezultiraju većom dostupnošću preduzetničkih znanja i veština učenicima i studentima, kako kroz formalno, tako i kroz neformalno obrazovanje.

Na osnovu rezultata dobijenih kroz dva pitanja o preduzetničkom obrazovanju možemo zaključiti da je preduzetničko obrazovanje još uvek nedovoljno prisutno u slučaju studenata turizma i ugostiteljstva na visokim školama. Posebnom analizom nastavnih planova studijskih programa utvrđeno je da u okviru ispitanih visokih škola studenti turističkog i ugostiteljskog usmerenja kao poseban predmet preduzetništvo izučavaju samo u jednoj od ovih ustanova. U sve tri škole Preduzetništvo se izdvaja kao poseban studijski program, odnosno modul, a ne kao opšteobrazovni predmet koji je prepoznat kao važan za sva usmerenja.

Drugo istraživačko pitanje odnosilo se na kvalitet atmosfere na visokoobrazovnim institucijama za formiranje i širenje preduzetničkih ideja i preduzetničkog ponašanja studenata.

Podaci ukazuju da većina studenata smatra da je atmosfera zadovoljavajuća. Naime, 26,0% ispitanih studenata smatra da je atmosfera prihvatljiva, 28,5% njih smatra da je dobra dok 13,5% studenata smatra da je jako dobra. Sa druge strane, 17,3% studenata smatra da je atmosfera loša i 1,9% da je veoma loša (Tabela 4).

Tabela 4

Kvalitet preduzetničke atmosfere na visokoškolskoj instituciji

Kategorija	Frekvencija	Procenat
<i>Jako je loša</i>	2	1,9
<i>Loša je</i>	18	17,3
<i>Prihvatljiva</i>	27	26,0
<i>Dobra je</i>	40	38,5
<i>Jako je dobra</i>	14	13,5
<i>Nedostajući</i>	3	2,9
<i>Ukupno</i>	104	100

Napomena. Proračun autora.

Visoke škole trebalo bi da slede primere dobre prakse pojedinih univerziteta koji teže da razvijaju kulturu preduzetništva, uspostavljaju biznis inkubatore u okviru kojih će studenti moći da razvijaju sopstvene ideje, razviju mentorske programe u kojima će učestvovati afirmisani preduzetnici, kao i da obezbede više komercijalnih projekata na kojima će studenti moći da dođu u kontakt sa organizacijama iz privrede, što je do sada najčešće bilo dostupno kroz studentsku praksu.

Osnovni cilj strukovnih studija koje se izučavaju na visokim strukovnih školama jeste da studente osposobe da kroz primenjena znanja i veštine, dobijene kroz teorijsku nastavu i stručnu praksu, budu konkurentni na tržištu rada. Stručna praksa sastavni je deo strukovnih studija i obavezan predmet u okviru sva tri analizirana nastavna plana iz turizma, odnosno ugostiteljstva. Na ovaj način, studentima se obezbeđuje sticanje radnog iskustva u privredi pre završetka studija, mogućnost sticanja poslovnih kontakata i praktičnog znanja koji mogu biti od izuzetne vrednosti prilikom traženja zaposlenja, ali i započinjanja sopstvenog preduzetničkog poduhvata.

Treće istraživačko pitanje odnosilo se na upoznatost i informisanost studenata sa različitim programima podrške preduzetnicima, kako poslovne tako i finansijske. Najveći broj ispitanika odgovorio je da je nedovoljno upućen

(40,4%), slede delimično upućeni (28,8%), odnosno oni koji smatraju da nemaju nikakva saznanja o programima podrške (16,3%). Nijedan ispitanik nije naveo da odlično poznaje mogućnosti korišćenja različitih programa podrške preduzetnicima (Tabela 5).

Rezultati istraživanja saglasni su sa rezultatima istraživanja prikazanim u publikaciji „Analiza rezultata – Istraživanja o potrebama potencijalnih i postojećih mladih preduzetnika u Republici Srbiji“ (2016), gde je takođe najveći broj ispitanika odgovorio da je delimično upoznat sa podsticajnim programima države za pokretanje sopstvenog biznisa, odnosno da je više onih koji su nedovoljno poznati sa istima, u odnosu na one koji su dobro poznati.

Tabela 5

Upoznatost ispitanika sa programima podrške preduzetništvu

Kategorija	Frekvencija	Procenat
<i>Nimalo</i>	17	16,3
<i>Nedovoljno</i>	42	40,4
<i>Delimično</i>	30	28,8
<i>Veoma dobro</i>	13	12,5
<i>Odlično</i>	0	0
<i>Nedostajući</i>	2	1,9
<i>Ukupno</i>	104	100

Napomena. Proračun autora.

Takođe, u okviru istog istraživanja rezultati su pokazali da više od polovine ispitanika (55%) smatra da je dovoljno informisan o preduzetništvu, u šta je uključeno blagovremeno informisanje i postojanje efikasnog mehanizma komunikacije institucija sa privrednicima, pravovremeno informisanje o izvorima finansiranja, povoljnim uslovima kreditiranja, podrška pri pristupanju izvorima finansiranja i izrade poslovnog modela, pružanje podrške prilikom izlaska na tržište i drugo.

Poslednji deo istraživanja ocenjivao je preduzetničke kapacitete, odnosno karakteristike ispitanika koje su važne za započinjanje preduzetničkog poduhvata. Ispitanici su na skali od 1 do 5 ocenjivali nivo njihovih kapaciteta za navedene preduzetničke aktivnosti.

Na prvih šest pitanja koja se odnose na liderstvo, komunikacije i profesionalne kontakte (Tabela 6), ispitanici su davali odgovore koji se kreću od srednjih do umereno pozitivnih srednjih vrednosti. Najmanju srednju vrednost imala je tvrdnja da ispitanici poseduju profesionalno znanje ($M=2,80$), odnosno tvrdnja da mogu da drže pod kontrolom ceo poslovni proces ($M=2,99$), dok je najviše

ocenjena tvrdnja koja se odnosi na odgovornost i tačnost ispitanika u pogledu obavljanja radnih obaveza ($M=3,90$), odnosno tvrdnja da imaju veliku želju da naprave nešto novo ($M=3,82$).

Sasvim je jasno da u slučaju preduzetništva znanje i kompetencije nisu dovoljan faktor, već su za preduzetnički poduhvat potrebne osobine ličnosti i karakteristike koje su svojstvene preduzeticima. Ove osobine razvijaju se u porodici, tokom obrazovanja i tokom života, a posebno mogu da budu stimulirane u okviru visokoškolske ustanove kroz saradnju između studenata, kroz saradnju studenata sa nastavnicima i profesorima, kao i kroz saradnju sa privredom.

Tabela 6.

Preduzetnički kapaciteti ispitanika

Iskazi	N	Min	Max	$\bar{x}$	$\sigma\bar{x}$
Umem da prepoznam dobru poslovnu priliku	104	1	5	3,02	1,070
Kreativna sam osoba	104	1	5	3,72	1,234
Umem da rešavam probleme	104	1	5	3,66	1,094
Imam liderske i komunikacione veštine	103	1	5	3,35	1,210
Umem da razvijem nove proizvode i usluge	103	1	5	3,08	1,118
Umem da se povezujem sa ljudima i da stvaram poslovne kontakte	103	1	5	3,60	1,191
Spreman sam na rizik	103	1	5	3,62	1,238
Mogu da držim pod kontrolom ceo poslovni proces	104	1	5	2,99	1,000
Imam profesionalno znanje	104	1	5	2,80	1,169
Odgovoran sam i tačan u ispunjavanju obaveza	104	1	5	3,90	1,111
Vešt sam sa novcem i želim da ostvarim veliku zaradu	104	1	5	3,62	1,208
Imam veliku potrebu da se pokažem pred drugima i da uspem	102	1	5	3,37	1,297
Imam veliku želju da napravim nešto novo	104	1	5	3,82	1,283

Napomena. Proračun autora.

5. ZAKLJUČAK

Važna uloga visokog obrazovanja jeste da razvija preduzimljive generacije studenata koji će postati kvalitetna i inovativna radna snaga i spremno nastupiti

na poslovnom tržištu. U tom smislu, zadatak visokoškolskih institucija jeste da podstaknu, razvijaju i pomognu razvoj preduzetništva među studentima, kroz stimulisane inovacije, kreativnosti, razvijanja preduzetničkih osobina i kritičkog razmišljanja studenata kako bi isti postali proaktivni, fleksibilni i spremni na promenljivo poslovno okruženje, a pre svega odlučni da svoje ideje transformišu u dela.

Rezultati ukazuju na nepostojanje adekvatnog nivoa preduzetničke edukacije i na nedovoljnu upoznatost studenata sa instrumentima podrške. Najviše ispitanika navelo je da ih je dosadašnje obrazovanje u srednjoj meri pripremio za budući preduzetnički poduhvat, iako kvalitet atmosfere za podsticanje preduzetništva na visokoškolskim ustanovama smatraju zadovoljavajućim. U pogledu sopstvenih kapaciteta ispitanici su najbolje ocenili tvrdnje da su odgovorni u ispunjavanju obaveza, dok su najniže ocenili posedovanje znanja za otpočinjanje sopstvenog biznisa.

Rezultati istraživanja ukazuju na ključne probleme i poteškoće za mlade preduzetnike. Nedovoljno znanja potrebnih za otpočinjanje sopstvenog poslovnog poduhvata, nedovoljna informisanost o postojećim programima podrške preduzetnicima, osrednji nivo podrške koji mladi dobijaju u visokim školama osnovni su problem sa kojima se mladi preduzetnici susreću tokom i nakon završetka školovanja.

Na osnovu utvrđenih poteškoća potrebno je da se obezbedi unapređenje u pogledu institucionalne podrške razvoju preduzetništva, unapređenje obrazovnog sistema, odnosno razvijanje preduzetničkog potencijala na svim nivoima i u svim oblicima obrazovanja. Takođe, viši nivo podrške od strane obrazovnih institucija, ali i obezbeđivanje bolje informisanosti o mogućnostima na tržištu i programima finansijskih i drugih poslovnih oblika podrške od ključnih su faktora za razvoj preduzetničkog potencijala mladih. Takođe, promovisanje preduzetništva kroz medije, organizovanje događaja poput start-up vikenda i konferencija koje afirmišu preduzetništvo među mladima, predavanja uspešnih preduzetnika i upoznavanje studenata sa primerima dobre prakse takođe mogu pozitivno uticati na razvijanje preduzetničkog potencijala studenata.

Primer dobre prakse predstavlja Visoka poslovna škola strukovnih studija Novi Sad, koja je pored brojnih aktivnosti usmerenih na razvoj bliske saradnje Škole sa privredom, stručnim organizacijama i naukom, pokrenula rad savetodavnog tela – Odbora za razvoj, koji u sebi objedinjuje predstavnike svih ključnih stejkholdera. Njihova uloga je da svojim sugestijama, smernicama i aktivnostima doprinesu kreiranju relevantnih studijskih programa koji će obezbediti razvoj kadrova čije su kompetencije u saglasnosti sa potrebama privrede i struke. Pored toga, uspostavljanje Centra za razvoj karijere, kao još

jednog važnog organizacionog dela, ima za cilj da svim studentima pruži podršku kroz različite aktivnosti u pogledu razvoja karijere, nastavka obrazovanja i zapošljavanja.

Sa aspekta studenata turizma i hotelijerstva, preduzetnička znanja od posebnog su značaja. Barijere ulaska preduzeća u turizmu često mogu biti niske u smislu tehnologije, kapitala i ljudskih resursa (Radosavljević, Borisavljević, 2011), pa je organizacijama u ovoj oblasti najsigurnije da svoju konkurentsku poziciju obezbede kroz diferencijaciju, odnosno originalne proizvode i usluge, koje zahtevaju kreativnost i inovativnost da bi se razvile, zbog čega preduzetničko obrazovanje i kompetencije u ovoj oblasti predstavljaju važnu osnovu daljeg razvoja sektora.

REFERENCE

- Bae, T. J., Qian, S., Miao, C., & Fiet, J. O. (2014). The Relationship between Entrepreneurship Education and Entrepreneurial Intentions: A Meta-Analytic Review. *Entrepreneurship theory and practice*, 38(2), 217-254.
- Bobić, D. (2017). *Preduzetništvo mladih u Srbiji: Mapiranje prepreka za preduzetništvo mladih*. Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH.
- De Clercq, D., Honig, B., & Martin, B. (2013). The roles of learning orientation and passion for work in the formation of entrepreneurial intention. *International Small Business Journal*, 31(6), 652-676.
- Dehghanpour Farashah, A. (2013). The process of impact of entrepreneurship education and training on entrepreneurship perception and intention: Study of educational system of Iran. *Education+ Training*, 55(8/9), 868-885.
- Dinis, A., do Paco, A., Ferreira, J., Raposo, M., & Gouveia Rodrigues, R. (2013). Psychological characteristics and entrepreneurial intentions among secondary students. *Education+ Training*, 55(8/9), 763-780.
- Đorđević, D., Čočkalo, D., Bogetić, S., & Ivin, D. (2012). Entrepreneurship among students: The potential in Serbia. *Journal of Engineering Management and Competitiveness (JEMC)*, 2(2), 76-80.
- Europe, E. I. (2003). *Green paper entrepreneurship in Europe*.
- European Commission. (2001). *The Concrete Future Objectives of Education Systems*.
- European Commission. (2013). *Entrepreneurship 2020 action plan: reigniting the entrepreneurial spirit in Europe*.

- European Commission. (2012). *Europe 2020: Europe's growth strategy*.
- Fayolle, A. (2005). Evaluation of entrepreneurship education: behaviour performing or intention increasing?. *International Journal of Entrepreneurship and Small Business*, 2(1), 89-98.
- Franceško, M., Njegomir, V., & Živković, M. (2018). Preduzetnička orijentacija u visokom obrazovanju. U: *Digitalizacija visokog obrazovanja* (1-3). Kopaonik, Republika Srbija: Fakultet tehničkih nauka, Univerzitet u Novom Sadu.
- Franke, N., & Lüthje, C. (2004). Entrepreneurial intentions of business students -A benchmarking study. *International Journal of Innovation and Technology Management*, 1(03), 269-288.
- Hjalager, A. M. (1997). Innovation patterns in sustainable tourism: An analytical typology. *Tourism management*, 18(1), 35-41.
- Jošanov-Vrgović, I., Jovin, S., Papić-Blagojević, N., & Jovičić Vuković, A. (2018). Inovacioni potencijal i preduzetništvo – emirijska analiza studenata visokih strukovnih škola. U: *Inovacijama do održivog razvoja*. Beograd.
- Jovin, S., Papić-Blagojević, N., Jošanov-Vrgović, I., & Jovičić Vuković, A. (2018). Faktori razvoja preduzetničkih kreativnih ideja studenata strukovnih škola. U: *Digitalizacija visokog obrazovanja* (1-4). Kopaonik, Republika Srbija: Fakultet tehničkih nauka, Univerzitet u Novom Sadu.
- Karimi, S., Biemans, H. J., Lans, T., Chizari, M., & Mulder, M. (2016). The impact of entrepreneurship education: A study of Iranian students' entrepreneurial intentions and opportunity identification. *Journal of Small Business Management*, 54(1), 187-209.
- Kolvereid, L. (1996). Prediction of employment status choice intentions. *Entrepreneurship Theory and practice*, 21(1), 47-58.
- Krueger Jr, N. F., Reilly, M. D., & Carsrud, A. L. (2000). Competing models of entrepreneurial intentions. *Journal of business venturing*, 15(5-6), 411-432.
- LIBEK, (2015). *Istraživanje – Preduzetnička kultura kod mladih*. Beograd: Libertarijanski klub Libek.
- Liñán, F., & Chen, Y. W. (2009). Development and Cross-Cultural application of a specific instrument to measure entrepreneurial intentions. *Entrepreneurship theory and practice*, 33(3), 593-617.

- Liñán, F., Rodríguez-Cohard, J. C., & Rueda-Cantuche, J. M. (2011). Factors affecting entrepreneurial intention levels: a role for education. *International entrepreneurship and management Journal*, 7(2), 195-218.
- Lindh, I., & Thorgren, S. (2016). Entrepreneurship education: the role of local business. *Entrepreneurship & Regional Development*, 28(5-6), 313-336.
- Ljamić-Ivanović, B. (2015). Virtuelno preduzetništvo: Obrazovanje kao podrška preduzetničkoj spremnosti studenata. In *Synthesis 2015-International Scientific Conference of IT and Business-Related Research* (635-641). Singidunum University.
- Nabi, G., Holden, R., & Walmsley, A. (2010). Entrepreneurial intentions among students: towards a re-focused research agenda. *Journal of Small Business and Enterprise Development*, 17(4), 537-551.
- Ožegović, L., & Pavlović, N. (2012). Menadžment malih i srednjih preduzeća kao nosilac razvoja privrede. *Škola biznisa*, 1/2012, 74-84.
- Peterman, N. E., & Kennedy, J. (2003). Enterprise education: Influencing students' perceptions of entrepreneurship. *Entrepreneurship theory and practice*, 28(2), 129-144.
- Pittaway, L., & Cope, J. (2007). Entrepreneurship education: A systematic review of the evidence. *International small business journal*, 25(5), 479-510.
- Radosavljević, G., & Borisavljević, K. (2011). Inovacije kao faktor preduzetništva u turizmu. U: *Novi metodi menadžmenta i marketinga u podizanju konkurentnosti srpske privrede*. Palić, Republika Srbija.
- Radovanović, T. (2004). *Uspešan preduzetnik*, Novi Sad: FAM.
- Solesvik, M. Z. (2013). Entrepreneurial motivations and intentions: investigating the role of education major. *Education+ Training*, 55(3), 253-271.
- Subotić, M. (2017). *Faktori razvoja preduzetničkih potencijala studenata*. (Doktorska disertacija). Novi Sad: Fakultet tehničkih nauka, Univerzitet u Novom Sadu.
- Todorović, V., Tekić, Ž., & Pečujlija, M. (2012). Preduzetničke težnje studenata Fakulteta tehničkih nauka. *Učenje za poduzetništvo*, 2(2), 197-205.
- Veciana, J. M., Aponte, M., & Urbano, D. (2005). University students' attitudes towards entrepreneurship: A two countries comparison. *The International Entrepreneurship and Management Journal*, 1(2), 165-182.

- Vlada Republike Srbije (2012). *Strategija razvoja obrazovanja u Srbiji do 2020. godine*. Beograd. "Sl. glasnik RS", br. 107, 2012.
- Von Graevenitz, G., Harhoff, D., & Weber, R. (2010). The effects of entrepreneurship education. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 76(1), 90-112.
- Zakon o privrednim društvima ("Sl. glasnik RS", br. 36/2011, 99/2011, 83/2014 - dr. zakon, 5/2015 i 44/2018)
- Zhang, P., Wang, D. D., & Owen, C. L. (2015). A study of entrepreneurial intention of university students. *Entrepreneurship Research Journal*, 5(1), 61-82.

Primljeno: 17.12.2018.

Odobreno: 22.01.2019.

Napomena: Rad je podržan od strane pokrajinskog projekta broj 142-451-2814/2017-02, pod nazivom "Preduzetnički potencijal studenata visokih strukovnih škola na teritoriji AP Vojvodine", finansiranog od strane Pokrajinskog sekretarijata za visoko obrazovanje i naučnoistraživačku delatnost AP Vojvodine.